

“Transorma” lettercombinatie op brief

Tijdens een van de clubavonden van onze postzegelclub krijg ik van een van mijn medeleden een brief met de vraag “Is dit iets voor je verzameling?”

Een snelle blik leert dat op de betreffende brief een bijzonder fraai stempel “40 jaar TT races” staat. Het gaat dus om een aanwinst voor mijn verzameling motorfietsen. Ik heb dit stempel al in mijn verzameling maar minder fraai en de brief is gescheurd. Dus dit is zeker iets voor mijn verzameling. Doel van verzamelen is niet alleen zo compleet mogelijk te zijn maar ook de hoogst mogelijk kwaliteit van zegels en stukken na te streven.

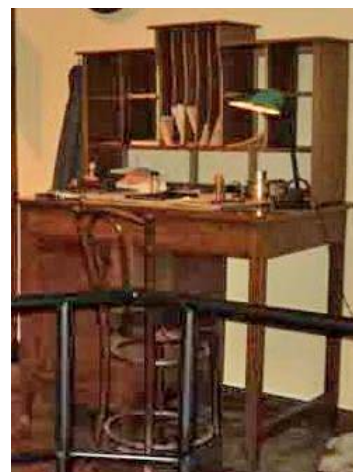
Thuis gekomen bekijk ik de envelop nog eens goed en behalve het TT stempel valt de, geschreven, tekst ‘retour afzender’ en een extra vertrek stempel Roden op. En in rood de lettercombinatie AT. Navraag leert dat dit een afstempeling van een Transorma sorteermachine is. Wat is een Transorma machine? Hoe werkt zo’n Transorma? Hoe komt het stempel op de brief? Wat zijn de gevolgen?

Wat is een Transorma machine?

Naspeuring bij de Bibliotheek van de Koninklijke Nederlandse Bond van Filatelisten Vereniging (KNBF) levert wat meer informatie op over de eerste sorteermachine.

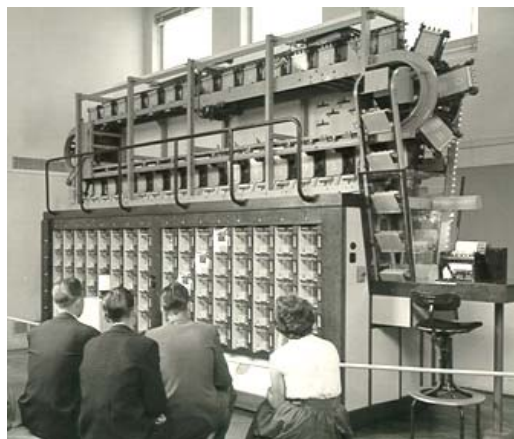

Tot begin jaren 20 van de vorige eeuw had elk postkantoor een balie waar de beambte zijn werk deed en een bureau met sorteerkast. Met de sorteerkast kon de postbeambte ongeveer 1800 poststukken per uur sorteren. Afhankelijk van het aantal vakken (duivengaten) was het veelal een grove sortering. Binnenkomende post werd verzameld op een grote tafel en enkele

medewerkers moesten de stapel poststukken sorteren op looproutes. Dit alles was erg inefficiënt en afmattend, gedwongen staan gedurende langere tijd. Hoofdamtenaar Marchand vond dat het eenvoudiger en sneller zou moeten kunnen. Samen met Andriessen, hoogleraar aan de Technische Hogeschool te Delft, ontwikkelde hij een machine waar poststukken mee gesorteerd konden worden. Een prototype werd gebouwd bij de firma N.V. de Pletterij vh. L.I. Enthoven & Co te Delft. De machine kreeg de naam TranSorMA: Transport, Sorteren, Marchand en Andriessen. Na wat aanloopproblemen werd de eerste machine in Rotterdam in 1931 geplaatst en in gebruik genomen.

Met behulp van deze sorteermachine was een postbeambte in staat om 3000 poststukken per uur te sorteren. De productie, in opdracht van de Technische Maatschappij Marchand-Andriessen, ging over naar Werkspoor in Utrecht. Nieuwe machines werden geplaatst in andere grote steden van Nederland en geëxporteerd naar het buitenland. Transorma's werden gebruikt in Engeland, Amerika, België en Brazilië. In Zweden, Linköping, zijn wel tests uitgevoerd maar is de machine nooit operationeel geweest.

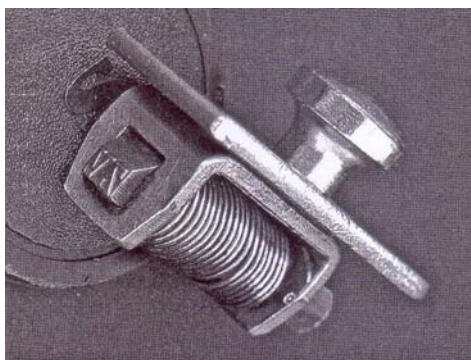
Hoe werkt de Transorma?

De Transorma machine bestaat grofweg uit vier delen: invoer met toetsenbord, Jakobsladder, briefdragers en sorteervakken.

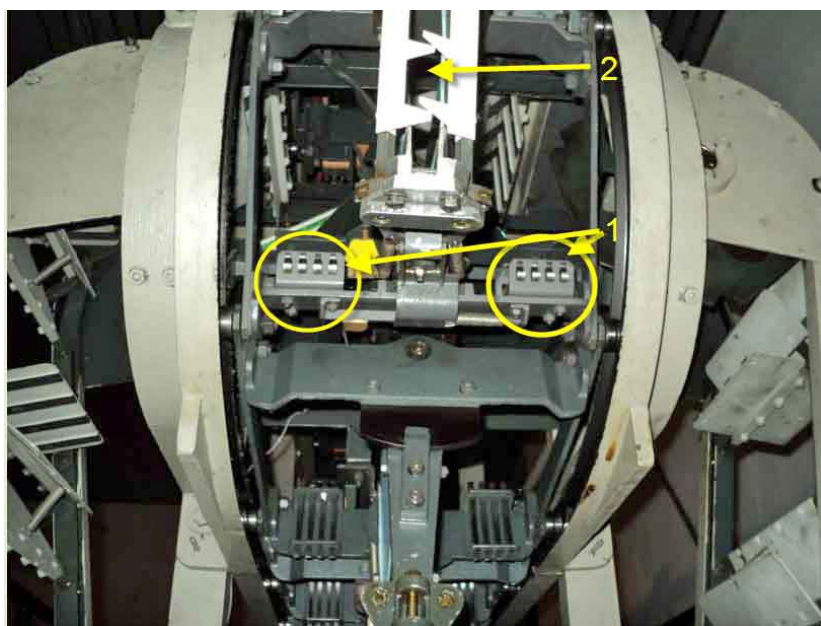

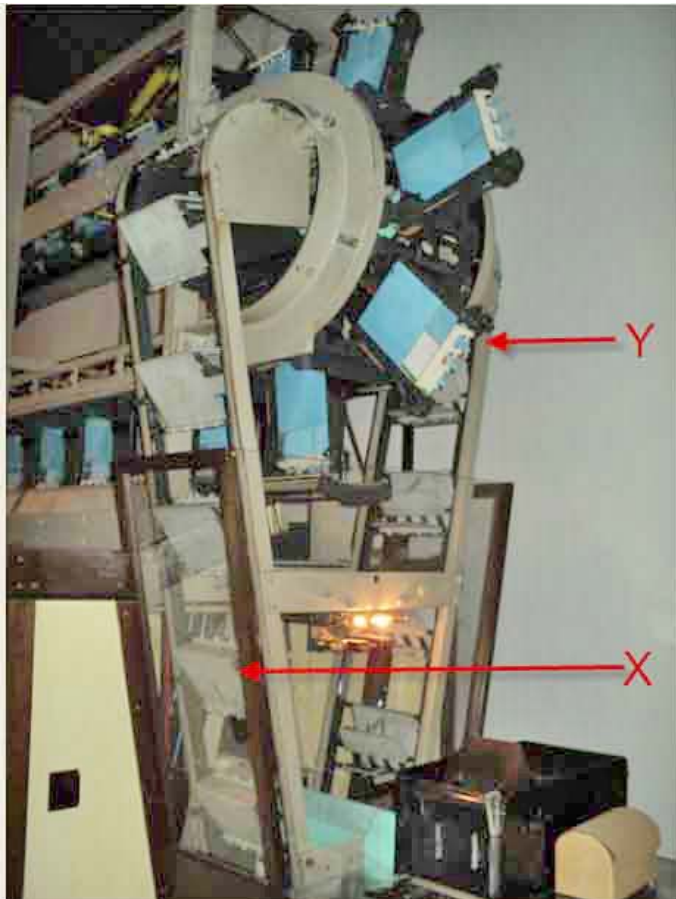
Achter het toetsenbord is de plaats waar de bediener van de machine, de transormist, zijn werkzaamheden uitvoert. Elke transormist krijgt een eigen sleutel die bij aanvang werk in de machine moet worden geplaatst. Een bak met poststukken wordt in 't daarvoor bestemd gedeelte (A) geplaatst. Eén voor één neemt de transormist een poststuk in zijn linkerhand en leest de plaats waar brief naartoe moet. Terwijl hij de brief in gleuf (B) laat glijden, toetst hij de juiste cijfercode in op toetsenbord (C). Nu gebeuren er twee dingen: tijdens

het intoetsen wordt bij de eerstvolgende briefdrager de juiste binaire combinatie ingevoerd (1), voor sorteervak en schuif van de opening (2), en de brief glijdt langs sleutelpositie en wordt er een code op de brief geplaatst. Deze code wordt komt dwars op de brief.

De hierboven afgebeelde sleutel, code ZV, was van een transormist uit Den Haag.

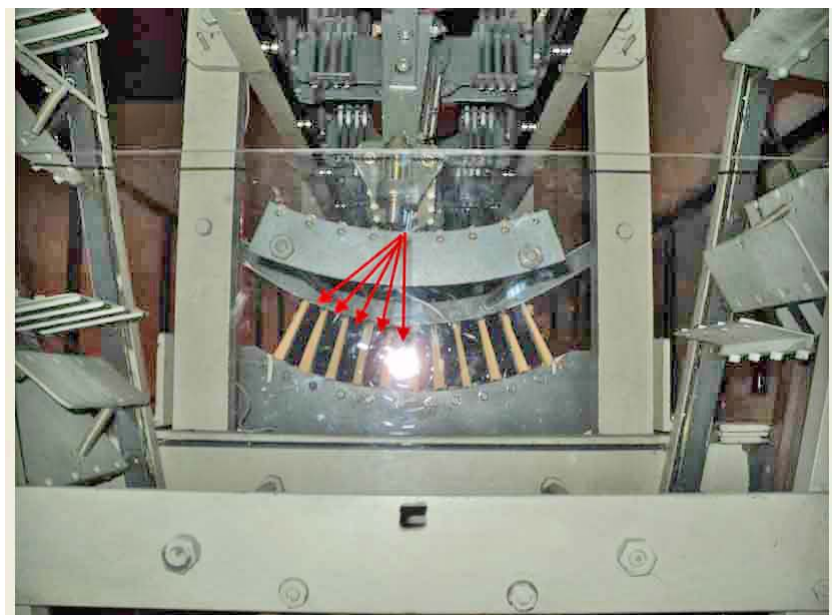
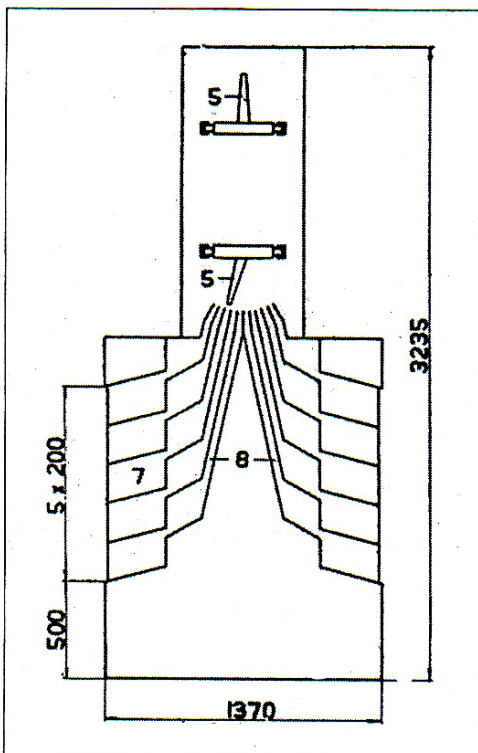

Door middel van een mechanisme wordt de brief vanuit de invoergleuf overgebracht naar de Jakobsladder (X). Deze verticaal bewegende ladder neemt de brief mee naar boven en daar wordt de brief in de briefdrager (Y) geplaatst. De briefdrager die verbonden is aan een eindeloze ketting neemt de brief mee tot boven de sorteervakken.

Om de brief in het juiste sorteervak te laten komen, is de briefdrager zo gepositioneerd dat als de drager geopend wordt de brief in de juiste gleuf gaat en dus in het goede sorteervak terecht komt. In het schema hieronder zorgt de stand van de briefdrager (5, onder) ervoor dat de brief terecht komt in de middelste gleuf (7) van de sorteervakken aan de linkerkant van de machine.

Als de briefdrager in de juiste stand boven het sorteervak is dat correspondeert met de ingetoetste cijfercode, wordt de brief losgelaten. Via de gleuf glijdt de brief naar het sorteervak. Als het vak dreigt vol te lopen of alle post is gesorteerd, wordt de post uit de vakken in postzakken gedaan en naar de diverse plaatsen verstuurd.

De Transorma machine werd niet alleen gebruikt voor het sorteren van uitgaande brieven. Ook de inkomende post werd met deze machine gesorteerd. Alle grote plaatsen die de beschikking hadden over een Transorma waren

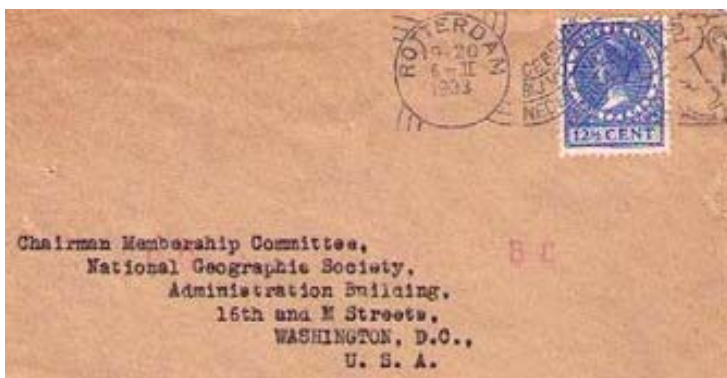

opgedeeld in verschillende bezorgwijken, looproutes. De inkomende post werd, afhankelijk van het adres, voorzien van een looproute-code en via de briefdragers in het juiste sorteervak gedeponerd. De

uitgaande post voor Antwerpen en binnenkomende post voor looproute 29 kregen beide de cijfercode 29. Nadat alle inkomende post op deze wijze was gesorteerd moest de postbeambte de poststukken voor loop 29 nog wel handmatig sorteren op straat en huisnummer.

Hoe komt het rode stempel op de brief?

Elke transormist had, als gezegd, zijn persoonsgebonden sleutel. Deze sleutel moest bij aanvang van de sorteerwerkzaamheden boven het toetsenbord aangebracht worden. Op het moment dat de brief door de transormist losgelaten werd en gelijktijdig de cijfercode werd ingetoetst, kreeg de brief een afdruk van deze sleutel. Meestal een rode afdruk. Tijdens de proef werden de stempels horizontaal geplaatst. Later kwamen ze dwars (verticaal) op de enveloppe. Elke plaats die een sorteermachine had, kreeg een serie

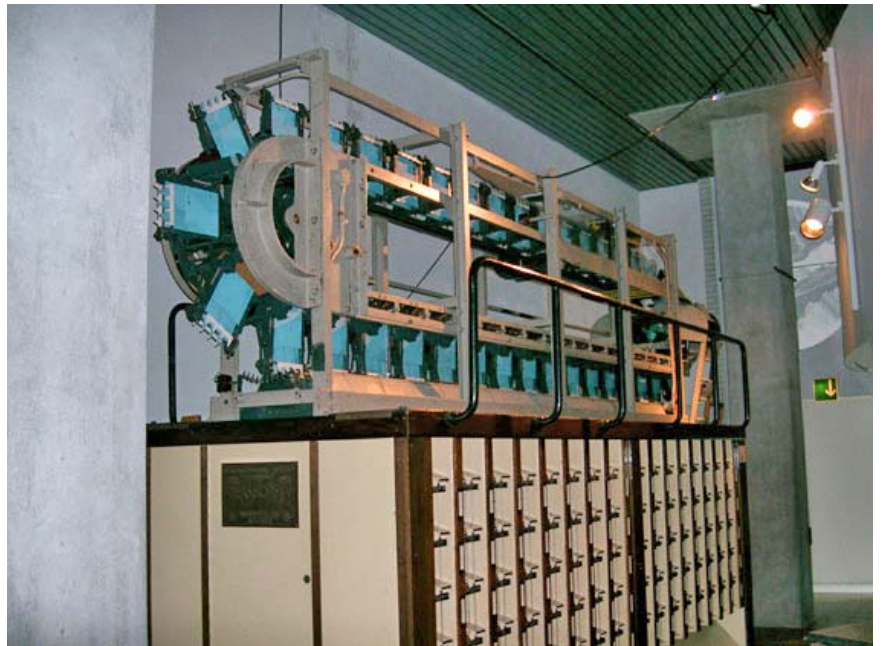

lettercombinaties toegewezen die gebruikt mochten worden. Zo kreeg Utrecht de combinaties van AA tot BL. Op de afgebeelde brief aan het begin van het artikel is te zien dat deze is verzonden door de Coöperatieve Centrale Raiffeisenbank te Utrecht en de lettercombinatie AT bevat, correct dus.

Wat zijn de gevolgen?

De uitvinding en het in gebruik nemen van de Transorma sorteermachine had diverse gevolgen, die niet altijd even positief waren. Natuurlijk ging het sorteren van de post sneller en de sorteerders hoefden niet meer staande gedurende langere tijd de inkomende post te sorteren. Maar 3000 poststukken ten opzichte van de 1800 met de hand gesorteerde brieven is niet echt veel. Staand je werk doen is niet echt plezierig, maar is dit onprettiger dan werken aan de Transorma die veel geluid maakte? Door het geluid dat de Transorma

produceerde, mocht de transormist maar een uur achter elkaar aan de machine werken. De besparing van personeel was hierdoor ook niet echt hoog. Al bij de eerste installatie van de machine was men ervan overtuigd dat de winst niet direct in de besparing lag maar...in verhoging van de kwaliteit van het sorteerproces.

Doordat elk poststuk voorzien was van een afdruk van de persoonsgebonden sleutel, was de mogelijkheid tot controle op het sorteren van de post aanzienlijk groter. Indien een poststuk voorzien was van een onjuiste cijfercode of geen cijfercode, doordat de gelijktijdige handelingen van brief laten vallen en cijfercode intoetsen bij de invoer mislukte, kreeg de brief wel de lettercode van de transormist. Dit mislukken was niet geheel ondenkbeeldig, want de Transorma had een bepaalde snelheid waarmee de briefdragers rondgingen. In ditzelfde ritme moest de transormist zijn brieven verwerken. De onjuist of niet gecodeerde brieven kwamen in sorteervak 0. Door de aanwezigheid van de afdruk persoonlijke sleutel was het mogelijk om sorteerders, transormisten, aan te spreken als ze veelvuldig fouten maakten. Hoewel het een sport werd tussen transormisten onderling wie in een uur de meeste brieven kon verwerken met het minste aantal fouten, was er ontegenzeggelijk een grotere concentratie nodig bij het werk. Zou dit tot meer stress hebben geleid? Is er ooit wel eens onderzoek gedaan naar het ziekteverzuim bij sorteerders voor en na de invoer van de Transorma?

Voor postbeambten in de jaren 30 en later zal de invoer van zulke mechanische sorteermachines een hele omschakeling zijn geweest.

Voor de verzamelaars die meer willen weten wat er zoal aan kenmerken op een brief terug te vinden zijn is het een heel interessant verzamelgebied.

Wie meer wil weten:

Geluid van de machine:

<http://marcoraaphorst.nl/tag/transorma/>

Geschiedenis van de machine

www.geschiedenis24.nl/nieuws/2009/juli/De-uitvinding-van-de-brieversorteermachine.html

Algemeen

postalhistorycorner.blogspot.com/2010/09/transorma-dutch-transorma-letter.html

Nico Helling